

Rimbaud Jean-Nicolas-Arthur
Autorka textu: Marta Balážová

Charakteristika jednou vetou:

Hlavný predstaviteľ novej vlny francúzskej poézie druhej polovice 19. storočia - modernej a senzitívnej, jeden z tzv. „prekliatych básnikov“, experimentátor s mnohoznačnými významami slov, písal básne plné revolty, túžby po slobode, láske i sociálnej rovnosti.

Životopisné údaje:

Narodil sa 20.10. 1854 v Charleville. Jeho otec bol kapitánom pechoty a opustil rodinu so štyrmi deťmi. Na prísnu výchovu konzervatívnej matky Rimbaud reagoval výbuchmi hnevu a útekmi z domu. Napriek tomu sa tam v krízových životných situáciách vždy znova vracal. Bol zrejme rodeným básnikom, už v škole sa zaujímal najmä o poéziu. Čítal diela Villona (stredoveký francúzsky básnik – bohém, výtržník, písal satirické verše plné citu – Malý testament, Veľký testament), Victora Huga, Baudelaira a iných umelcov. U socialistu -profesora Izambarda sa zoznámil s dielami utopických socialistov. Počas Parížskej komúny (1871) utiekol do Paríža. Zaradil sa medzi francúzsku básnickú elitu. Zoznámil sa s básnikom Paulom Verlainom, získal si jeho obdiv i chorobnú náklonnosť a prispel k rozbitiu jeho manželstva. Spolu s Verlainom žili v Paríži, Anglicku a Belgicku, hoci Verlain sa viackrát pokúsil o návrat k manželke Matilde a Rimbaud sa viackrát vrátil do rodného Charleville. Rimbaud obohacoval svoje básnické videnie smelými experimentmi. Patril medzi „prekliatych básnikov“ (pomenovanie vymyslel Verlaine, bola to skupina básnikov, ktorí sa vyčleňovali zo spoločnosti, lebo nesúhlasili so spoločenským dianím a hľadali útočisko vo svete umenia). Najmä básne z prvého obdobia jeho tvorby sú spontánne, plné eufórie, poznačené očarením zo života, voľnosťou, potulkami, prírodou, ženami. V druhom období (po roku 1871) začal písať o horších – tienistých podobách vtedajšieho sveta. Po dramatickom rozchode s Verlainom (Verlain ho po roztržke postrelil) prestal Rimbaud písať poéziu a začal žiť dobrodružným životom. V Holandsku vstúpil do koloniálneho vojska, na Jáve dezertoval, s cirkusom prešiel Švédsko i Nórsko, v roku 1880 bol v Egypte, potom na Cypre, v Adene bol obchodným zástupcom. Prešiel celú Somálsku púšť, usadil sa v Harrare a obchodoval tam so zlatom a slonovinou, bol poradcom etiopského cisára Menelika II. Oženil sa s Afričankou, ale zistil, že nie je stvorený pre manželstvo. Pokúšal sa zbohatnúť, ani v tom sa mu nedarilo. Svoju poéziu považoval za neúspešnú. Po vážnom poranení nohy dostal gangrénu, vrátil sa do Francúzska a onedlho zomrel – 10. 11. v Marseille. Pochovaný je v Charleville.

Diela:

Rimbaud celé svoje dielo vytvoril vo veku 15 – 19 rokov. Jeho talent bol zrelý už v prvých veršoch s tuláckymi motívmi, v protivojnových sonetoch, v satirických básňach namierených proti víťazom nad Parížskou komúnou. Svoju poéziu zareagoval na dovtedajšiu podobu poézie – statickú, dekoratívnu, rétorickú a didaktickú a tiež na dobovú spoločnosť a jej protirečenia. Jeho básnický jazyk je expresívny, senzitívny, moderný, básnik experimentoval s mnohoznačnými významami slov. Bol básnikom neobyčajnej obrazotvornosti, založenej na halucinačnom videní skutočnosti. Do tlače pripravil Rimbaud iba jednu zbierku - Pobyť v pekle v roku 1873. Jeho ďalšie zbierky Básne a Iluminácie neskôr zrekonštruovali podľa rukopisov roztratených u Rimbaudových priateľov. Iluminácie obsahujú básne v próze s metaforami, ktoré spájajú asociácie rozmanitých zmyslových oblastí. Predpokladá sa, že asi 8 Rimbaudových prác sa stratilo, medzi

nimi bol aj projekt komunistickkej ústavy, založený na jakobínskych princípoch a inšpirovaný francúzskymi filozofmi Rousseauom, Helvétiom, Morelym a Malbom. Rimbauda zaujal sen o slobode Victora Huga a antické mýty chápal ako symboly rovnosti a republikánstva. V slovenčine vyšli výbery z jeho tvorby - Opitá loď a iné básne (obsahuje Verlainovu esej Arthur Rimbaud) a Moje malé milienky. Rimbaud svojou tvorbou zapôsobil nielen na francúzsku poéziu, ale aj na svetovú literatúru. Z jeho diela vyšiel symbolizmus.

Podrobnejšie o dielach:

Pobyt v pekle – po štyroch rokoch básnického pôsobenia devätnásťročný Rimbaud hodnotí svoje literárne pôsobenie. Je to jeho autobiografická spoveď, v ktorej rozpráva o životnej etape, ktorú prežil s Paulom Verlainom. V halucinačných záberoch vyjadruje pochybnosti, zúfalstvo, výčitky. Nenávidí spoločenský poriadok, v ktorom musí žiť. Rúcajú sa mu všetky ilúzie, zmieta sa medzi zúfalstvom a nádejou. Opisuje dejiny „svojich šialenstiev“, chce preniknúť do podstaty vecí a zachytiť nevyjadriteľné. V básni Zbohom poézia prosí o odpustenie zato, že sa živil lžou, a pociťuje povinnosť hľadať drsnú pravdu. Túto básnickú zbierku Rimbaud ako jedinú sám pripravil do tlače, svojou „alchýmiou slov“ výrazne ovplyvnila ďalší vývoj modernej poézie.

Iluminácie – aj toto dielo patrí medzi inšpiračné zdroje modernej poézie. Štyridsaťštyri básní v próze je skvostom hudobnej rytmickej prózy. V predstavách nespútanej voľnosti a fantázie sa reálne podnety pretavujú do vízií. Nevšedná básnikova imaginácia objavuje zdanlivo nezrozumiteľné súvislosti. V symbolistických obrazoch a nezvyčajných asociáciách vyjadril ohlasy z detstva, vzťahy k P. Verlainovi, impresionistické obrázky z potuliek svetom, ako aj rozhorčenie nad sociálnou biedou. Rimbaud používa odvážne slovné spojenia, je tvorcom nového básnického jazyka.

Úryvky:

Opitá loď – úryvok

Po krutých Prúdoch som klesal, už nespútaný
záťahom lodných lán, čo by ma vrátiť chcel.
Ťahačov na koly pribili Indiáni,
s revom si spravili terče z ich nahých tiel.

Tým činom posádky už boli pre mňa pasé –
aj flámske žito, aj anglická bavlna.
Keď s mojím mužstvom ten hurhaj už stíchol zase.
Rieky ma nechali ísť ďalej na vlnách.

Dve zimy som sa hnal za hlukom, ktorý robí
oceán, a bol som nad mozgy batoliat
hluchší! Nuž nestretne urvané Polostrovy
už väčšie šialenstvo a víťaznejší vpád.

Krst prvej búrky ma naučil: bdieť je zákon.
Ľahší než zátka som tancoval desať dní
nad utopencami a večným pažerákom
a hlúpy maják bol pohľadu nehodný!

(Preložil Ľubomír Feldek)

Samohlásky

A čerň, E belosť, I nach, U zeleň, O modrosť – samohlásky,
ja to raz vypoviem, poznám váš pôvod skrytý.

A, čierny živôtik, roj múch sa na ňom sýti
a bzučí nad pachom ukrutným, bez nadsádzky,

v zátוני; E, pary a stany na pažiti,
šíp hrdých ľadovcov, králiky, sedmokrásky;
I, purpur, mladá krv, smiech na rtoch hrdej krásky
uprostred roztržky a v kajúcnickom pití;

U, kruhy, vlnenie zelených božských morí,
mier pastvín so statkom, mier vrások, ktoré tvorí
záhada alchýmie na čele mudrca;

O, hlasná poľnica, záhadná svojim krikom,
šum krídel anjelov a planét mŕtvym tichom;
- O, omega, lúč očí mieri mi do srdca!

(Preložil V. Reisel)

Faunova hlava

V lístí, tej schránke, ktorej zelený
náter vie zlatnúť, v lístí vernom zmene,
spí živý bozk a v žiare kvetov sní
a šklbe pri tom krajky drahocenné.

Biely chrup do červených kvetov zatne
plachý faun, ledva oči otvorí,
smiechom mu prasknú pery ako matne
krvavé víno z dávnej amfory.

Zas mizne ako veveričkin tieň,
už jeho smiech len medzi lístím chvie sa.
Hýľ na okamih vyruší ho len –
zasní sa znova ten Zlatý Bozk lesa.

(Preložil Ľubomír Feldek)

Synestézia

Z gréckeho syn - spolu a aisthesis – vnem; je to druh metafory, ktorý sa zakladá na spojení dvoch pojmov, označujúcich iné zmyslové vnemy. Často sa vyskytuje aj v bežnej jazykovej komunikácii – napr. v spojeniach: sladká vôňa, ostrá chuť. Hoci ide vždy o dva zmysly a podnety, synestézia pôsobí len na jeden z nich. Obyčajne podstatné meno má pravý zmysel a prídavné meno sa použije obrazne, ale môže to byť aj iný slovný druh. Spájať sa môžu pojmy vyjadrujúce zrakové, sluchové, čuchové, chuťové alebo hmatové vnemy. Klasickým príkladom synestézie je báseň A. Rimbauda Samohlásky, kde sa zvuk každej samohlásky spája s určitou farebnou hodnotou: A s čiernou, E s bielou, I s červenou, atď. Celý sonet je opisom asociácií, ktoré jednotlivé samohlásky v básnikovi vyvolávajú. Z našich autorov významné

miesto zaujíma synestézia napríklad v tvorbe L. Balleka. Používa spojenia ako: zvuk opadával z veže, ostrá vôňa, visel ťažký vzduch a pod.

Myšlienky:

„Žijem teraz čo najzhýralejšie. Prečo? Chcem byť básnikom a pracujem, aby som sa stal vidiacom: Vy to nepochopíte a takmer by som vám to ani nevedel vysvetliť. Ide o to, dôjsť k neznámemu rozrušením všetkých zmyslov. Je to veľké utrpenie, ale treba byť silný, treba byť rodený básnik, a ja som spoznal, že som básnik. To nie je moja vina. Nesprávne sa hovorí: Myslím. Malo by sa hovoriť: Myslí to vo mne. – Prepáčte mi tú slovnú hračku. JA je niekto iný. Tým horšie pre drevo, keď si uvedomí, že je husľami, a vysmieva sa nevedomým, ktorí sa hádajú o to, čomu nerozumejú. Pre mňa nie ste učiteľom. Dávam vám toto tu: je to satira, ako hovoríte, Je to poézia? Vždy je to fantázia. – Ale prosím vás, nepodčiarkujte ani ceruzkou, a vôbec už nie myšlienkou...“ (Rimbaud v „Liste vidiaceho“ G. Izambardovi, list je považovaný za zhustený básnický program, z ktorého moderná poézia žila viac než sto rokov)

„Rimbaud bol ako meteorit, ktorý vyletí, zažiarí, pokúsi sa priniesť niečo nové a potom zhasne, čiže geniálny fenomén, ktorý má krátke trvanie. Prínos jeho poézie je v hľadaní nových ciest. Priniesol veľmi konkrétny typ metaforického jazyka, najmä vo svojom prvom období. A tým, že sa pokúšal vydolovať z ľudského vedomia dovtedy nepoznané stránky, predurčil jednu cestu modernej poézie. Surrealisti na začiatku 20. storočia nadviazali na to, čo začal na konci 19. storočia Arthur Rimbaud. (prof. Štefan Povchanič)

„Knižnice praskajú pod nápormi zbraných spisov – a čo ostáva? J. A. Rimbaud je faunovou hlavou modernej poézie. Iba sa v nej mihol – ale ona na ten Zlatý Bozk Lesa len tak ľahko nezabudne!“ (Ľubomír Feldek)